



Analysis of causal and contextual factors in the success of the implementation of the national plan to control the weight and obesity of students

Zahra Arabpuor

Doctorant, Département d'éducation physique et des sciences du sport, Yasuoj Branch, Islamic Azad University, Yasuoj, Iran

Vali Nowzari *

Professeur Adjoint, Département d'éducation physique et des sciences du sport, Branche Arsenjan, Islamic Azad University, Arsenjan, Iran

Seyed Ehsan Amirhosseini

Département de gestion des sports, branche de Yasuoj, Université islamique d'Azad, Yasuoj, Iran

Abstract

The purpose of this research was to analyze the causal and contextual factors in the success of the implementation of the national plan to control the weight and obesity of students. This research is applied in terms of purpose, which was compiled as a sequential exploratory mix. The selection of participants was based on purposeful and theoretical sampling, in-depth and semi-structured interviews were conducted with 19 school health and physical education experts and analyzed using the Foundation's data method. The statistical population in the quantitative part included managers, experts and instructors of physical education and health of schools, who were first randomly selected by stratification and then by available number of 384 people as a sample. Based on the method suggested by Strauss and Corbin (2011), open and axial coding of the data was done simultaneously. In the quantitative part of the research, the data was analyzed using SPSS version 23 and Lisrel software. The findings showed that 21 causal factors in the form of the central categories of psychological skills, sports environment, management factors, human resources and family companionship, as well as contextual categories that include goals and programs, community awareness, socio-cultural factors, and lifestyle, contribute to the success of the national plan. Weight and obesity control will help. Also, based on the findings, the effect of background conditions and causal factors on the control of students' weight and obesity was significant. It can be said that raising awareness and empowering parents, managers and school teachers, integrated management and inter-organizational coherence of the health and education system, healthy nutrition, media cooperation and institutionalization of sports among students will help the success of weight and obesity control plan.

Keywords: Healthy eating, obesity, student, exercise.

* Corresponding Author: E-mail: v_nozari@gmail.com

How to Cite: Arabpuor Z., Nowzari V., Amirhosseini S. E. Analysis of causal and contextual factors in the success of the implementation of the national plan to control the weight and obesity of students, Journal of Innovation in Sports Management, 2025; 4(2):71-84.



تحلیل عوامل علی و زمینه‌ای در موفقیت اجرای طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان

زهرآ عربپور

دانشجوی دکتری، گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

ولی نوذری*

گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی، واحد ارسنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، ارسنجان، ایران

سید احسان امیرحسینی

دانشیار، گروه مدیریت ورزشی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

چکیده

هدف این پژوهش، تحلیل عوامل علی و زمینه‌ای در موفقیت اجرای طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان بود. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی است که به صورت آمیخته اکتشافی متوالی گردآوری شد. انتخاب مشارکت کنندگان، براساس نمونه‌گیری هدفمند و از نوع نظری بود که با ۱۹ نفر از خبرگان تربیت بدنی و بهداشت مدارس، مصاحبه عمیق و نیمه ساختارمند انجام و با روش داده بنیاد تحلیل شد. جامعه آماری در بخش کمی، شامل مدیران، کارشناسان و مربیان تربیت بدنی و بهداشت مدارس بودند که ابتدا به صورت تصادفی طبقه‌ای و سپس به صورت در دسترس تعداد ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. بر اساس روش پیشنهادی استراس و کوربین (۲۰۱۱) به صورت همزمان، کدگذاری باز و محوری داده‌ها انجام شد. در بخش کمی تحقیق نیز داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ و لیزرل تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد ۲۱ عامل علی در قالب مقوله‌های محوری مهارت‌های روانشناختی، فضای ورزشی، عوامل مدیریتی، منابع انسانی و همراهی خانواده‌ها و نیز مقوله‌های زمینه‌ای که شامل اهداف و برنامه‌ها، میزان آگاهی جوامع، عوامل اجتماعی-فرهنگی و سبک زندگی است به موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی کمک می‌کند. همچنین براساس یافته‌ها تأثیر شرایط زمینه‌ای و عوامل علی بر کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان معنی‌دار بود. می‌توان گفت، آگاهی بخشی و توانمندسازی والدین، مدیران و معلمان مدارس، مدیریت یکپارچه و انسجام بین سازمانی نظام سلامت و آموزش و پرورش، سالم‌سازی تغذیه، همکاری رسانه‌ها و نهادهای سازنده ورزش در دانش‌آموزان به موفقیت طرح کنترل وزن و چاقی کمک می‌کند.

واژه‌های کلیدی: تغذیه سالم، چاقی، دانش‌آموز، کنترل وزن، ورزش.

* نویسنده مسئول: E-mail: v_nozari@gmail.com

مقدمه

در سال‌های اخیر، اضافه وزن و چاقی در میان بسیاری از جوامع و کشورها شیوع پیدا کرده است و به یک مسئله عمومی و ملی تبدیل شده است. از این رو نیاز به راه حل‌های گسترده برای برخورد علمی و دقیق با آن و پیشگیری از مسائل و مشکلات مربوط به آن به وضوح به چشم می‌خورد (سانتوز^۱، ۲۰۱۸). امروزه ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی بزرگ و فراگیر در سرتاسر دنیا پذیرفته شده و به عنوان یک مقوله چند بعدی با تأثیرات گسترده، جایگاه و نقش خود را در اقتصاد، سلامتی افراد، گذراندن اوقات فراغت سالم و لذت‌بخش، روابط اجتماعی، پیشگیری از مفاسد اجتماعی و انحرافات اخلاقی روبه گسترش در جامعه و کاربردهای متعدد دیگر متجلی کرده است (جهان‌تاب‌نژاد، مهدی‌پور و خطیبی، ۱۳۹۷). از طرفی اضافه وزن و چاقی سلامت عمومی جامعه را تهدید می‌کند. در این میان توسعه ورزش در سنین کودکی و نوجوانی می‌تواند در کنترل وزن دانش آموزان ایفای نقش کند.

افزایش فرصت‌های فعالیت بدنی در مدارس به عنوان یک اولویت جهانی در بین کودکان و نوجوانان در سنین مدرسه شناخته شده است. از آنجا که وضعیت فعالیت بدنی در برخی از کشورها هنوز به میزان توصیه‌های سازمان بهداشت جهانی نرسیده است (جمشیدی عینی، رضوی و دوستی، ۱۴۰۰). ورزش دانش آموزی در قاعده هرم ورزش کشور قرار دارد و نقشی بنیادین در ارتقاء سطح سلامت جسمانی و روانی جامعه دارد (قناعت، طالب‌پور و حیدی، ۱۴۰۱). از طرفی شیوع افزایش وزن و چاقی در سنین خردسالی و سنین دانش آموزی است. در حال حاضر ۲۱/۲ درصد دانش‌آموزان دچار افزایش وزن و چاقی هستند. بیش از نیمی از این افراد در سنین خردسالی یعنی قبل از ورود به مدرسه به افزایش وزن و چاقی مبتلا شده‌اند. افزایش وزن و چاقی نه تنها سلامت کودکان و نوجوانان را در طول دوران تحصیل به خطر می‌اندازد، بلکه بر زندگی آنان در سراسر عمر تأثیرات منفی به جای می‌گذارد و این دور معیوب نسل‌های آینده کشور گرفتار خواهد کرد (حمیدی، ۱۳۹۸). شیوع چاقی و

اضافه وزن در کودکان نسبتاً بالا بوده و ضروری به نظر می‌رسد، با برنامه‌ریزی و مداخلات مورد نیاز نسبت به کنترل شیوع این پدیده در سنین کودکی و نوجوانی اقدام شود (موسوی، شیخ فتح‌الهی و وزیری‌نژاد، ۱۳۹۸). سلامتی یکی از بالاترین نعمت‌ها است، آمارهای مختلف نشان می‌دهند که ۷۳/۵۸ درصد جمعیت کشور کم تحرکند، ۵۹/۳۱ درصد دارای وزن بالا و یا مبتلا به چاقی هستند (حمیدی، ۱۳۹۸).

هرچند چاقی موضوع بهداشتی در بسیاری از کشورهای صنعتی جهان در قرن گذشته بوده، اما شیوع اخیر آن به قدری گسترش یافته که سازمان بهداشت جهانی آن را به عنوان اپیدمی و تهدید جهانی برای سلامتی اعلام نموده است. در این میان، بیشتر کشورهای آسیایی از جمله ایران در حال گذار از سبک زندگی سنتی به سبک زندگی غربی و از صنعت سنتی به صنعتی ماشینی هستند. با صنعتی شدن و پیشرفت جوامع، فعالیت‌های فیزیکی از جمله فعالیت‌های فیزیکی شغلی و ارتباطی به طور محسوسی کاهش می‌یابد. همزمان با آن تغییر در عادت‌های غذایی از رژیم‌های سنتی گیاهی و کربوهیدراتی به رژیم‌های پرچربی اتفاق می‌افتد. تغییرات سبک زندگی در این جوامع، شیوع اضافه وزن و چاقی را افزایش داده است (گالانی و اسکیندر^۲، ۲۰۱۳). مسئله اضافه وزن و چاقی در کشورهای در حال پیشرفت، مانند ایران، به ویژه در نوجوانان بارزتر است. درعین حال برخی، از پژوهشگران نیز بر این اعتقادند که برای رهایی از مشکل اضافه وزن و چاقی باید به جای استفاده از رژیم‌های موقت به اصلاح رفتاری و تنظیم مجموعه عادات غذایی پرداخت. بهترین راه برای کاهش مرگ‌ومیر و بهبود کیفیت زندگی تغییر در رفتارهای بهداشتی است. در این راستا، درک عوامل پیش بینی کننده رفتار اجرای مداخلات را تسهیل خواهد کرد (امیری‌زاده، شاکری‌نژاد و شهری، ۱۳۹۵). به هر حال، چاقی و اضافه وزن با فاکتورهای بیولوژیکی، عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی و فاکتورهای مختلف فرهنگی و رفتارهای تغذیه‌ای در ارتباط است. شناخت این عوامل می‌تواند راهنمایی در جهت مداخلات مرتبط با پیشگیری و کنترل چاقی در کودکان و نوجوانان باشد (خرم آبادی،

² Galani & Schneider¹ Santos

ساعدی‌فر و ابراهیم‌نژاد، ۱۳۹۶). میزان شیوع چاقی در کل جمعیت دانش‌آموزان مقطع ابتدایی و در زیر گروه‌های مربوط به آن (جنسیت و منطقه جغرافیایی) می‌تواند به عنوان یکی از تعیین‌کننده‌های سلامت توسط کارشناسان و برنامه‌ریزان مورد استفاده قرار گیرد. که اضافه وزن و چاقی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل خطر قابل تعدیل بسیاری از بیماری‌ها مطرح است و درخصوص به شیوع روز افزون چاقی و اضافه وزن در تمامی گروه‌های سنی مخصوصاً کودکان، با توجه به آن که برآوردی کلی از شیوع چاقی از دانش‌آموزان مقطع ابتدایی در سطح ملی موجود نیست و مستندات زیادی که در این خصوص چاپ شده داراب تفاوت‌هایی هستند (خزایی، غلامعلی، نورعلی، ۱۳۹۵). صنعتی شدن جوامع و استفاده بیشتر از وسیله نقلیه، آسانسور، رایانه و تلویزیون و در نتیجه کاهش فعالیت بدنی در کودکان شده و با تبلیغات و دسترسی به مواد غذایی پرکالری و کم ارزش باعث تغییر الگوی مصرف میان وعده‌ها و وعده‌های اصلی و افزایش کالری دریافتی شده است که می‌تواند از عوامل مستعدکننده اضافه وزن و چاقی در کودکان و به خطر افتادن سلامتی آن‌ها در آینده باشد (حیدری، خواجه‌وی و سنجر، ۱۴۰۲). چاقی و اضافه وزن با عوامل مختلف، تحرک جسمانی، فرهنگی و رفتارهای تغذیه‌ای در ارتباط است. شناخت این عوامل می‌تواند راهنمایی در جهت مداخلات مرتبط با پیشگیری و کنترل چاقی در کودکان و نوجوانان باشد. چاقی و اضافه وزن با فاکتورهای بیولوژیکی، عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی و فاکتورهای مختلف فرهنگی و رفتارهای تغذیه‌ای در ارتباط است. شناخت این عوامل می‌تواند راهنمایی در جهت مداخلات مرتبط با پیشگیری و کنترل چاقی در کودکان و نوجوانان باشد (خرم‌آبادی، ساعدی‌فر و ابراهیم‌نژاد، ۱۳۹۶). همچنین نتایج حاکی از آن است که مدارس می‌تواند مکان مناسبی برای پیشگیری از چاقی کودکان باشد (دهال و رسولی سروری، ۱۳۹۷). در این میان فعالیت‌های ورزشی منظم و مستمر از اهمیت بالایی در پیشگیری از اضافه‌وزن دارد (غفاری، مقرنسی و قهرمانی، ۱۴۰۲).

چاقی و اضافه وزن امروزه یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دو دهه اخیر کشورهای در حال توسعه تلقی می‌شود به طوری که این پدیده، اپیدمی قرن ۲۱ شناخته می‌شود

(أدانوان، لی و هامر، ۲۰۱۷). آموزش و پرورش با احساس مسئولیت در قبال سلامت دانش‌آموزان، در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ بسته تحولی کنترل وزن و چاقی را با رویکرد ترویج سبک زندگی فعال در دستور کار قرار داد. در این پروژه سعی شد با آگاهی از پیامدهای منفی اضافه وزن، غربالگری و شناسایی دانش‌آموزان چاق، مشاوره و توصیه‌های تغذیه‌ای و فعالیت بدنی، زمینه تحقق شعار دانش‌آموز سالم و جامعه سالم مهیا شود. آمارها نشان می‌دهد که اضافه وزن و چاقی ضمن تأثیرگذاری بر سبک زندگی و عوارض روانی و اجتماعی به عنوان عامل خطر، زمینه‌ساز بیماری‌های مختلفی در بسیاری از کشورها به مرز هشدار رسیده است (ابراهیمی و رامز، ۱۳۹۹). با توجه به این‌که پدیده چاقی از کودکی و نوجوانی به بزرگسالی کشیده می‌شود در بزرگسالی مشکلات بیشتری برای سلامت جسمی و روانی ایجاد می‌کند، ضرورت دارد از دوران کودکی و نوجوانی پیشگیری و کنترل شود. اما در این زمینه موانعی وجود دارد. در این راستا فرجی و همکاران (۱۴۰۱) به عدم همراهی اولیا، بی‌رغبتی دانش‌آموز، نگرش منفی مجریان، زیر ساختارهای نامتناسب و ضعف برنامه‌ریزی و مدیریت به عنوان چالش‌های دستیابی به اهداف طرح کوچ (کنترل وزن و چاقی) هستند. ضمن این‌که براساس نتایج تحقیق کاوه فارسانی و همکاران (۱۳۹۸) برخی ویژگی‌های چاقی همچون ترس‌آوری، محدودکنندگی، تمسخرزایی، منزوی‌کنندگی و شرم‌آوری، طردکنندگی و زشت‌کنندگی باعث شده است خود فرد یا والدین برای مقابله با این پدیده راهبردهایی به کار گیرند که البته برای بیشتر افراد نتایج و پیامدهای مورد انتظار را نداشته است.

با توجه به شیوع جهانی اضافه‌وزن و چاقی، تحقیقاتی در این زمینه و حتی در رشته‌های تحصیلی غیر از تربیت بدنی انجام شده است. در ادامه به اختصار به یافته‌های برخی از تحقیقات اشاره می‌شود. ژنگ و همکاران (۲۰۲۳) تحقیقی با عنوان درک مسیرهای بین عوامل پیش از تولد و پس از تولد و پیامدهای اضافه وزن در اوایل دوران کودکی انجام دادند. آن‌ها بیان کردند که اضافه وزن و چاقی دوران کودکی تحت تأثیر طیف وسیعی از عوامل قبل از تولد و پس از تولد است. وضعیت مادر قبل از بارداری مستقیماً با وزن هنگام تولد نوزاد، مدت شیردهی

و وضعیت اضافه وزن در سنین ۳ تا ۵ سال ارتباط دارد. جورچ و همکاران (۲۰۲۳) در بررسی اثربخشی فعالیت بدنی برای پیشگیری از چاقی کودکان اسلوانی دریافتند که مداخله فعالیت بدنی در مقیاس جمعیت، مبتنی بر مدرسه در پیشگیری و درمان چاقی موثر بود. جردن و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود اشاره کردند، فراتر از مزایای آموزشی، مدارس برای ترویج سلامت مهم هستند، بنابراین انسجام بین سیاست‌ها، ساختارها و سیستم‌ها، منابع انسانی و شیوه‌های هر مدرسه برای پیشبرد نتایج تحصیلی و سلامتی لازم است. کشاورز و همکاران (۱۴۰۱) در ارزیابی طرح کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان کرمانشاه به توسعه ورزش دانش‌آموزی، تغییر سبک زندگی، مشارکت خانواده - مدرسه، برگزاری مسابقات، الزامات ارتباطی - حمایتی، آموزش، عوامل محیطی، شرایط انگیزشی، امکانات ضعیف، مجازی شدن مدارس و شرایط اندازه‌گیری دست یافتند. در یافته‌های تحقیق احمدی و همکاران (۱۴۰۱) عوامل تسهیل کننده در کاهش وزن نوجوانان، شامل اراده و پشتکار، حمایت و تشویق اطرافیان، گرایش به زیبایی، نداشتن تعجیل در رسیدن به نتیجه، فعالیت بدنی کافی، درک معایب چاقی و فواید کاهش وزن و عوامل بازدارنده در کاهش وزن، شامل باورهای غلط، فقدان همکاری خانواده در اصلاح سبک زندگی، نداشتن اطلاع از عوارض چاقی، نگرانی از ایجاد محدودیت در رژیم غذایی، اولویت تحصیل در خانواده، ضعف مدیریت و نظارت بر بوفه مدارس، رفتارهای نادرست والدین در برخورد با نوجوانان دارای اضافه وزن و آسیب‌های روانی آن‌ها بود.

اضافه‌وزن و چاقی و همچنین لاغری باعث بروز بیماری‌هایی در جوانی و بزرگسالی خواهد شد. تحقیقات محدودی به تناوب در شهرها و یا استان‌های مختلف در ارتباط با چاقی و اضافه وزن صورت گرفته است که به طور عمده به درصد چاقی و اضافه وزن پرداخته شده و کمتر راهکاری برای کنترل آن ارائه شده است. از آن جا که تغذیه مناسب و سالم به همراه پرداختن به فعالیت‌های ورزشی در کاهش وزن متناسب شدن قد و وزن اثرگذار است، معاونت تربیت بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش اقدام به تدوین و اجرای طرح ملی کوچ (کنترل وزن و چاقی) نمود و از ابتدای سال تحصیلی ۱۳۹۹-

۱۴۰۰ این طرح را در مدارس اجرا نمود. هم‌اکنون برای دستیابی به اهداف این طرح با نام طرح پاک در حوزه تربیت بدنی و سلامت دنبال می‌شود و کنترل وزن و چاقی با جدیت پیگیری می‌شود. از آن جا که این طرح نو و جدید است و عزم وزارت آموزش و پرورش بر اجرای آن استوار است و از طرفی تاکنون تحقیقی در این زمینه با رویکرد تربیت بدنی و سلامت و موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی انجام نشده است، این دغدغه وجود داشت که اگر تمهیداتی در زمینه مشاوره تغذیه و راهکارهای ورزشی به منظور متناسب نمودن وزن و قد دانش‌آموزان اندیشیده و ارائه نشود و طرح ملی کنترل وزن با موفقیت اجرا نشود و در آینده نیز جامعه با افزایش بیماری‌های ناشی از اضافه وزن و چاقی مواجه خواهد بود. بنابراین هدف اصلی از تحقیق حاضر، تحلیل عوامل علی و زمینه‌ای موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان بود. از اینرو محقق در تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به این سؤالات بود:

- شرایط زمینه‌ساز موفقیت طرحی ملی کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان کدام است؟
- عوامل علی موفقیت طرحی ملی کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان کدام است؟

روش‌شناسی تحقیق

روش‌شناسی پژوهش حاضر، آمیخته کیفی و کمی است که با استفاده از نظریه داده بنیاد در معاونت تربیت بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش در رابطه با موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش‌آموزان پرداخته شده است. جامعه آماری در بخش کیفی پژوهش، شامل اساتید دانشگاهی آشنا به موضوع پژوهش و خبرگان تربیت بدنی و سلامت آموزش و پرورش بود که براساس پنل تخصصی و هدفمند و در نظر گرفتن معیارهای سطح تحصیلات، سابقه و تجربه فعالیت و تألیفات (مقاله و یا کتاب) انتخاب شدند. با توجه به مفروضات اساسی و زیربنایی رویکرد کیفی در پژوهش حاضر، تعداد نمونه، پیش از اجرای پژوهش تعیین نشد. به این صورت که پس از تحلیل داده‌های حاصل از هر نمونه، در خصوص اینکه کدام نمونه در گام بعدی، داده مناسبی را در اختیار محقق قرار می‌دهد بر اساس تئوری در حال ساخت مشخص شد. در

این روش اطلاعات لازم از طریق انجام مصاحبه و همچنین بررسی اسناد و گزارشات مرتبط جمع‌آوری شده است. در انجام مصاحبه‌ها، از روش مصاحبه نیمه ساختارمند استفاده شد. همزمان با گردآوری داده‌های کیفی، شامل متن مصاحبه‌ها و گزارش‌ها با استفاده از کدگذاری باز و محوری مورد تحلیل قرار گرفت. به نحوی که بعد از تحلیل (کدگذاری) داده‌های حاصل از هر مصاحبه، با مشخص شدن نقاط مبهم یا ضعف نظریه و مقوله‌ها، نمونه بعدی برای اصلاح و غنی‌تر کردن نظریه انتخاب شد و نمونه‌گیری آن قدر ادامه یافت تا در مقوله‌ها اشباع نظری حاصل شد. تحلیل داده‌ها بر اساس روش پیشنهادی استراس و کوربین^۱ (۲۰۱۱) بعد از اولین مصاحبه انجام شد و به تولید مفاهیم و ایجاد سؤال‌هایی جدید و در نتیجه کسب اطلاعات بیشتر منجر شد این فرآیند به صورت چرخه‌ای و تا نقطه اشباع داده‌ها ادامه یافت و در طول مطالعه برای اطمینان از صحت و استحکام داده‌ها از معیارهای پیشنهادی لینکلن و گوبا^۲ (۱۹۹۹) استفاده شد. شایان ذکر است در این پژوهش با ۲۳ نفر از مشارکت کنندگان تا حد اشباع نظری مصاحبه شد اما از مصاحبه نوزدهم به بعد پاسخ‌ها، تکرار پاسخ مصاحبه‌های قبل بود. بنابراین پس از انجام بیست و سوم مصاحبه‌ها قطع شد و از مصاحبه ۱۹ نفر استفاده شد انتخاب نمونه کیفی، براساس تخصص، تجربه، تسلط نظری، دسترسی و تمایل به صورت غیر تصادفی و هدفمند و همچنین با بهره‌گیری از روش گلوله برفی انجام شد. معیار انتخاب نمونه کیفی تحقیق، علاوه بر سابقه فعالیت در حوزه فوتبال، سطح تحصیلات (کارشناسی ارشد و دکتری)، سابقه فعالیت و مدیریت و نیز تألیفات کتاب یا مقاله بود. ویژگی‌ها و سوابق نمونه تحقیق در جدول شماره ۱ درج شده است.

در طول مطالعه نیز برای اطمینان از صحت و استحکام داده‌ها از معیارهای پیشنهادی لینکلن و گوبا (۱۹۹۹) استفاده شد. در گام اول، با مطالعه سطر به سطر، جمله به جمله و یا پاراگراف به پاراگراف متن مصاحبه‌ها و مستندات، واژه‌ها و عبارات مرتبط با موفقیت دستیابی به اهداف طرح ملی کنترل وزن و چاقی، پیامدها و

راهکارهای توسعه استخراج گردید. سپس به هر یک از واژه‌ها و عبارات، کد اولیه‌ای اختصاص داده شد. در گام دوم، کدگذاری محوری انجام می‌شود. در این گام تحلیل داده‌های کیفی، با استفاده از کدگذاری محوری، با بررسی تطبیقی مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط، بین مقوله‌ها در سطح ویژگی‌ها و ابعاد پیوند برقرار گردید.

فرآیند اعتباریابی: برای بررسی اعتبار داده‌ها این ویژگی‌ها مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش با استفاده از رسیدگی و مشاهده مداوم، در جمع‌آوری داده‌ها از شیوه مصاحبه و یادداشت در عرصه در مراحل مختلف پژوهش استفاده شد تا محقق در جریان انجام پژوهش نکات مهم و آنچه به ذهن می‌آمد یا حس می‌شد را در حین مصاحبه‌ها و بررسی‌ها یادداشت کرده و در فرآیند مصاحبه‌ها، تحلیل، مفهوم‌سازی و تفسیر از آن استفاده نماید. به دفعات به یادداشت‌های فنی، فایل و متن مصاحبه‌ها و اسناد مرتبط رجوع شد. همچنین پس از مشخص شدن نتایج، داده‌ها در اختیار مشارکت کنندگان قرار گرفت. در طی این دو فرآیند، اصلاحاتی مد نظر قرار گرفت و پس از جمع‌بندی و نهایی‌سازی برخی از آن‌ها، جهت افزایش یکپارچگی نظری در مدل اعمال شد. همچنین در مراحل مختلف تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از شیوه کسب اطلاعات از همتایان برای بازنگری داده‌ها، نظرات اصلاحی و تکمیلی یک همکار جهت توسعه نظریه استفاده شد.

جامعه آماری در بخش کمی، شامل مدیران، کارشناسان تربیت بدنی و بهداشت مدارس، دبیران تربیت بدنی و مربیان بهداشت بودند. با توجه به این که در برخی مدارس به دلیل محدود بودن ساعات درس تربیت بدنی از دبیران دیگر دروس برای تدریس تربیت بدنی استفاده می‌شود، همچنین در برخی مدارس غیر انتفاعی به صورت پاره وقت از دبیران حق التدریس استفاده می‌شود، آمار دقیقی در معاونت تربیت بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش وجود نداشت، بنابراین بالاترین تعداد نمونه در جدول گرجسی و مورگان، برابر با ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد. برای انتخاب نمونه تحقیق، ابتدا ده استان به صورت تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد و پس از آن به صورت در دسترس پرسشنامه توزیع شد. استان‌ها و تعداد نمونه از هر استان به شرح ذیل بود: تهران (۸۵ نفر)، سیستان و بلوچستان (۲۳ نفر)، اصفهان (۳۹ نفر)، هرمزگان (۲۳ نفر)،

¹ Strauss & Corbin

² Lincoln & Guba

مازندران (۳۴ نفر)، فارس (۷۱ نفر)، کهکلوپه و بویراحمد (۲۷ نفر)، خراسان رضوی (۳۱ نفر)، آذربایجان غربی (۲۱ نفر) و خوزستان (۳۰ نفر) بود. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ و لیزرل تحلیل شد.

جدول ۱- ویژگی‌ها و سوابق نمونه کیفی

ردیف	محل فعالیت	سمت	سابقه فعالیت	سابقه مدیریت	سطح تحصیلات	تألیفات
			۱۵ الی ۲۵ سال	بالاتر از ۲۶ سال	کمتر از ۱۰ سال	بالاتر از ۱۰ سال
P1	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P2	دانشگاه	هیأت علمی	*	*	*	*
P3	دانشگاه	هیأت علمی	*	*	*	*
P4	آموزش و پرورش	کارشناس	*	*	*	*
P5	دانشگاه	هیأت علمی	*	*	*	*
P6	دانشگاه	هیأت علمی	*	*	*	*
P7	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P8	دانشگاه	هیأت علمی	*	*	*	*
P9	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P10	دانشگاه	هیأت علمی	*	*	*	*
P11	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P12	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P13	آموزش و پرورش	کارشناس	*	*	*	*
P14	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P15	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P16	آموزش و پرورش	کارشناس	*	*	*	*
P17	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*
P18	دانشگاه و آموزش و پرورش	هیأت علمی	*	*	*	*
P19	آموزش و پرورش	مدیر	*	*	*	*

یافته‌ها

پس از اتمام کدگذاری‌ها و شناسایی و استخراج کدهای اولیه، داده‌های اولیه دسته بندی و به کدهای ثانویه تبدیل شدند. در واقع از ترکیب کدهای مفهومی، مقولات ایجاد می‌شوند به تفکیک در شرایط زمینه‌ای و شرایط علی کنترل وزن و چاقی ارائه شده است. نتایج در جداول ۲ و ۳ درج شده است.

اولین یافته‌های پژوهش حاضر، ویژگی‌های دموگرافی نمونه پژوهش بود که در نتایج در جدول شماره ۲ درج شده است. برای شروع تحلیل‌ها به کمک روش نظریه داده بنیاد بلافاصله بعد از اولین مصاحبه، کدگذاری توسط پژوهشگر انجام شد.

جدول ۲. ویژگی‌های نمونه تحقیق

نمونه پژوهش	جنسیت	درصد	تحصیلات	درصد	سابقه فعالیت	درصد
کیفی	زن	۴۴/۴۴	دکتری	۲۲/۲۲	بیش از ۱۰ سال	۸۲/۳۳
	مرد	۵۵/۵۶	کارشناسی ارشد	۶۱/۱۱	کمتر از ۱۰ سال	۵۱۶/۶۷
			کارشناسی	۱۶/۶۷		
	زن	۴۸/۱۸	دکتری	۴/۱۶	بیش از ۱۰ سال	۹۵/۰۵
کمی	مرد	۵۱/۸۲	کارشناسی ارشد	۴۹/۲۲	کمتر از ۱۰ سال	۴/۹۵
			کارشناسی	۴۶/۶۱		

کدگذاری باز و محوری داده‌های کیفی، عوامل زمینه‌ای موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان

کدگذاری محوری	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
اهداف و برنامه‌ها		سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌های کلان در ارتباط با سلامت و تندرستی جامعه
		ساعات درس تربیت بدنی در برنامه رسمی هفتگی مدارس
		اهداف و مأموریت‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
		هدف‌گذاری‌های تربیت بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش
شرایط زمینه‌ای	میزان آگاهی جوامع	کید بر سلامت جسمی و روانی در ساحت تربیت زیستی و بدنی سند تحول بنیادین
		برنامه‌های صدا و سیما در زمینه کنترل وزن و چاقی
		مهم‌های اجرایی و اطلاع‌رسانی در درمانگاه‌ها و خانه‌های بهداشت در زمینه کنترل و اقدامات آموزشی و دانش‌افزایی مدارس در زمینه کنترل وزن
		سطح سواد و میزان تحصیلات مردم در جوامع مختلف
عوامل اجتماعی-فرهنگی		جذابیت ورزش و فعالیت‌های جسمانی و گروهی
		توصیه‌های دین اسلام در مورد تغذیه (پرهیز از کم‌خوری و پرخوری)
		حفظ زیبایی و تناسب اندام
		عادات غذایی
سبک زندگی		میزان تحرک و فعالیت بدنی در اوقات فراغت دانش آموزان
		میزان تماشای تلویزیون و سرگرمی دانش آموزان با فضای مجازی

جدول ۳. کدگذاری ثانویه داده‌های کیفی عوامل علی در کنترل وزن و چاقی دانش آموزان

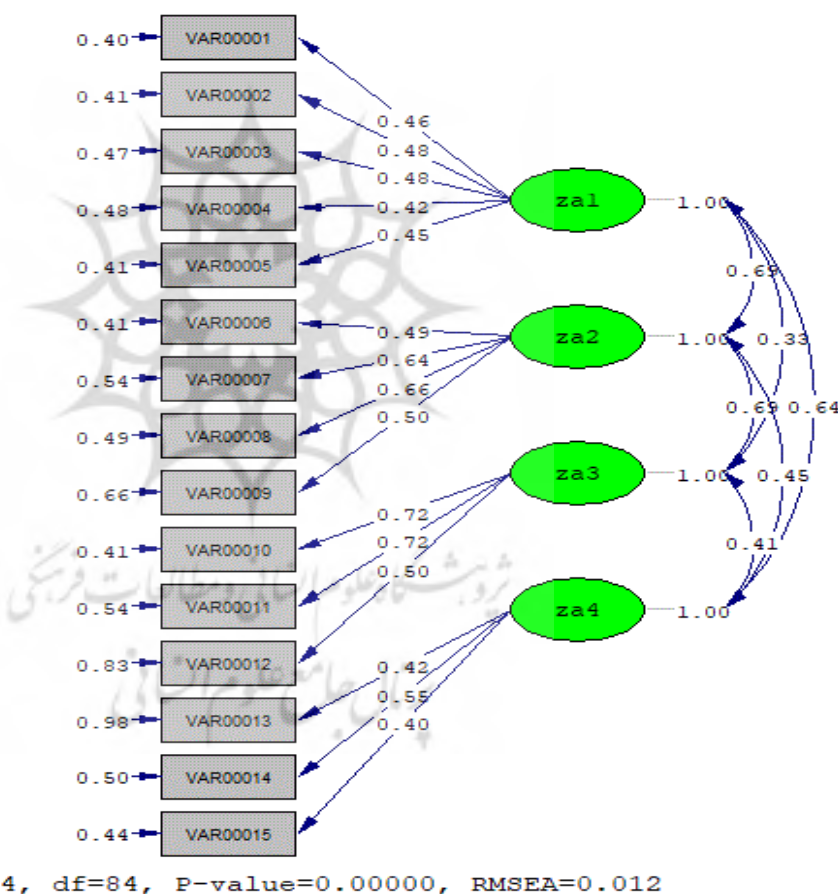
کدگذاری محوری	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
مهارت‌های روانشناختی		مداخله شناختی-رفتاری خانواده
		ذهن آگاهی در مدیریت غذا خوردن
		خودباوری دانش آموزان در کنترل وزن
		انگیزه دانش آموزان و خانواده‌ها برای کنترل وزن
فضای ورزشی		احساس حمایت برای دستیابی به کنترل وزن
		بهبود رانندگی روانشناختی و عادات غذایی
		زیرساخت‌های ورزشی در آموزش و پرورش و مدارس
		فضای ورزشی پارک‌ها و محلات
عوامل علی		حیات پویا در مدارس
		باشگاه‌های ورزشی در خارج از مدارس
		توجه مدیران مدارس به طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان
		تعامل با معلمان و دبیران جهت همکاری در طرح ملی کنترل وزن و چاقی
عوامل مدیریتی		برگزاری مسابقات ورزشی دانش آموزان
		افزایش ورزش و فعالیت بدنی کودکان و نوجوانان در قالب فعالیت‌های فوق برنامه
		افزایش آگاهی بخشی به دانش آموزان و اولیاء آنها
		دبیران تخصصی تربیت بدنی و آگاه به کنترل وزن و چاقی در مدارس
منابع انسانی		مربیان متخصص بهداشت مدارس
		آگاهی خانواده‌ها از مزایای کنترل وزن
		مشارکت خانواده و مدرسه در برنامه‌های ورزشی و تغذیه‌ای
		همراهی و حمایت خانواده‌ها در طرح ملی کنترل وزن و چاقی
همراهی خانواده‌ها		اصلاح سبک زندگی در خانواده‌ها (سبک زندگی فعال و تغذیه سالم)

تحلیل عاملی تأییدی مقیاس زمینه‌ای

نتایج تحلیل عاملی مقیاس متغیر شرایط زمینه‌ای در شکل ۱، ارائه شده است. این مقیاس شامل ۴ متغیر پنهان و ۱۵ متغیر قابل مشاهده می‌باشد. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگ‌تر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسائی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود

بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگ‌تر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص‌های سنجش هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در سطح اطمینان ۰/۰۵ مقدار آماره t-value بزرگ‌تر از ۱/۹۶ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی‌های مشاهده شده معنادار است.

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر هستند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۵ نمایش داده شده است.



شکل ۱- بار عاملی شرایط زمینه‌ای

جدول ۴. آماره‌های شرایط زمینه‌ای کنترل وزن و چاقی دانش آموزان

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	بار عاملی	سطح معناداری	وضعیت
اهداف و برنامه‌ها	سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌های کلان در ارتباط با سلامت و تندرستی جامعه	۰/۵۳	۰/۰۰۱	تأیید
	ساعات درس تربیت بدنی در برنامه رسمی هفتگی مدارس	۰/۴۹	۰/۰۰۱	تأیید

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	بار عاملی	سطح معناداری	وضعیت
میزان آگاهی جوامع	اهداف و مأموریت های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۰/۵۴	۰/۰۰۲	تأیید
	هدف گذاری های تربیت بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش	۰/۶۶	۰/۰۰۱	تأیید
	تأکید بر سلامت جسمی و روانی در ساحت تربیت زیستی و بدنی سند تحول بنیادین	۰/۰۶۰	۰/۰۰۲	تأیید
	برنامه های صدا و سیما در زمینه کنترل وزن و چاقی	۰/۵۹	۰/۰۰۲	تأیید
	برنامه های آموزشی و اطلاع رسانی درمانگاه ها و خانه های بهداشت در زمینه کنترل وزن	۰/۵۴	۰/۰۰۲	تأیید
عوامل اجتماعی - فرهنگی	اقدامات آموزشی و دانش افزایی مدارس در زمینه کنترل وزن	۰/۴۸	۰/۰۰۱	تأیید
	سطح سواد و میزان تحصیلات مردم در جوامع مختلف	۰/۵۹	۰/۰۰۱	تأیید
	جذابیت ورزش و فعالیت های جسمانی و گروهی	۰/۶۹	۰/۰۰۲	تأیید
	توصیه های دین اسلام در مورد تغذیه (پرهیز از کم خوری و پر خوری)	۰/۶۵	۰/۰۰۳	تأیید
	حفظ زیبایی و تناسب اندام	۰/۶۸	۰/۰۰۱	تأیید
سبک زندگی	عادات غذایی	۰/۵۹	۰/۰۰۱	تأیید
	میزان تحرک و فعالیت بدنی در اوقات فراغت دانش آموزان	۰/۴۹	۰/۰۰۱	تأیید
	میزان تماشای تلویزیون و سرگرمی دانش آموزان با فضای مجازی	۰/۶۸	۰/۰۰۱	تأیید

جدول ۵. شاخص های برازش راهبردهای کنترل وزن و چاقی دانش آموزان

مدل	X2/df	RMSEA	NFI	CFI	GFI	IFI	RFI	SRMR	AGFI
میزان قابل قبول	۳-۱	<۰/۱	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۰۹	<۰/۸
محاسبه شده	۱/۲۳۶	۰/۰۵۵	۰/۹۷	۰/۹۶	۰/۹۵	۰/۹۹	۰/۹۵	۰/۳۵	۰/۰۷۸

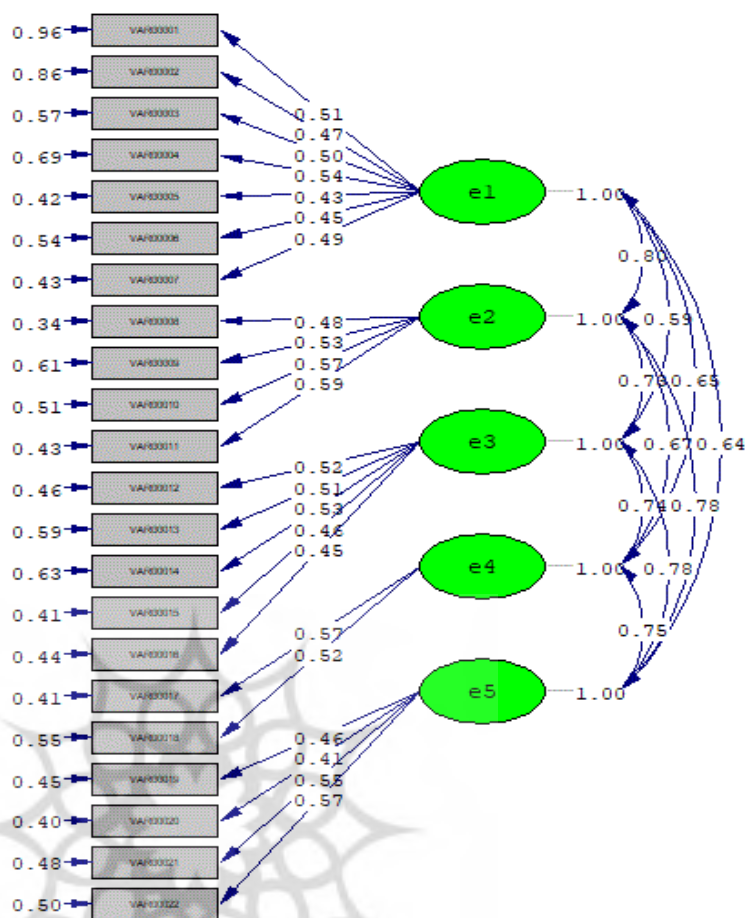
و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۵ نمایش داده شده است.

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش، تدوین تحلیل شرایط زمینه های و عوامل علی موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان با استفاده از نظریه داده بنیاد بود. یافته ها نشان داد ۱۵ عامل زمینه ساز در قالب مقوله های اهداف و برنامه ها، میزان آگاهی جوامع، عوامل اجتماعی - فرهنگی و سبک زندگی بر موفقیت اجرای طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان است. همچنین براساس یافته ها ۲۱ عامل علی در قالب مقوله های محوری مهارت های روانشناختی، فضای ورزشی، عوامل مدیریتی، منابع انسانی و همراهی خانواده ها به موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی کمک خواهد کرد. در ادامه به بررسی هر یک از مقوله های اصلی پرداخته می شود.

تحلیل عاملی تأییدی عوامل علی نتایج تحلیل عاملی مقیاس عوامل علی در شکل ۲ ارائه شده است. این مقیاس شامل ۴ متغیر پنهان و ۲۰ متغیر قابل مشاهده است. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگ تر از ۰/۳ دارد که نشان می دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسائی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می شود بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگ تر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص های سنجش هر یک از مقیاس های مورد استفاده در سطح اطمینان ۵٪ مقدار آماره t-value بزرگ تر از ۱/۹۶ می باشد که نشان می دهد همبستگی های مشاهده شده معنادار است.

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر هستند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص های تطبیقی



Chi-Square=320.20, df=199, P-value=0.00000, RMSEA=0.019

شکل ۲- بار عاملی عوامل علی

جدول شماره ۵. آماره های عوامل علی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	بار عاملی	سطح معناداری	وضعیت
مهارت های روانشناختی	مداخله شناختی- رفتاری خانواده	۰/۵۱	۰/۰۰۱	تأیید
	ذهن آگاهی در مدیریت غذا خوردن	۰/۴۷	۰/۰۰۲	تأیید
	خودباوری دانش آموزان در کنترل وزن	۰/۵۰	۰/۰۰۱	تأیید
	انگیزه دانش آموزان و خانواده ها برای کنترل وزن	۰/۵۴	۰/۰۰۲	تأیید
	احساس حمایت برای دستیابی به کنترل وزن	۰/۴۳	۰/۰۰۲	تأیید
	بهزیستی روانشناختی و عادات غذایی	۰/۴۵	۰/۰۰۲	تأیید
فضای ورزشی	زیرساخت های ورزشی در آموزش و پرورش و مدارس	۰/۴۸	۰/۰۰۱	تأیید
	فضای ورزشی پارک ها و محلات	۰/۵۳	۰/۰۰۲	تأیید
	حیات پویا در مدارس	۰/۵۷	۰/۰۰۳	تأیید
	باشگاه های ورزشی در خارج از مدارس	۰/۵۹	۰/۰۰۱	تأیید
عوامل مدیریتی	توجه مدیران مدارس به طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان	۰/۵۲	۰/۰۰۱	تأیید
	تعامل با معلمان و دبیران جهت همکاری در طرح ملی کنترل وزن و چاقی	۰/۵۲	۰/۰۰۲	تأیید
	برگزاری مسابقات ورزشی دانش آموزان	۰/۵۳	۰/۰۰۲	تأیید
	افزایش ورزش و فعالیت بدنی دانش آموزان در قالب فعالیت های فوق برنامه	۰/۴۶	۰/۰۰۱	تأیید
	افزایش آگاهی بخشی به دانش آموزان و اولیاء آنها	۰/۴۵	۰/۰۰۱	تأیید

مقوله های اصلی	مقوله های فرعی	بار عاملی	سطح معناداری	وضعیت
منابع انسانی	دبیران تخصصی تربیت بدنی و آگاه به کنترل وزن و چاقی در مدارس	۰/۵۷	۰/۰۰۲	تائید
	مربیان متخصص بهداشت مدارس	۰/۵۲	۰/۰۰۳	تائید
	آگاهی خانواده ها از مزایای کنترل وزن	۰/۴۶	۰/۰۰۱	تائید
همراهی خانواده ها	مشارکت خانواده و مدرسه در برنامه های ورزشی و تغذیه ای	۰/۴۱	۰/۰۰۱	تائید
	همراهی و حمایت خانواده ها در طرح ملی کنترل وزن و چاقی	۰/۵۵	۰/۰۰۱	تائید
	اصلاح سبک زندگی در خانواده ها (سبک زندگی فعال و تغذیه سالم)	۰/۵۷	۰/۰۰۲	تائید

جدول ۶. شاخص های برازش پیامدهای کنترل وزن و چاقی دانش آموزان

مدل	X2/df	RMSEA	NFI	CFI	GFI	IFI	RFI	SRMR	AGFI
میزان قابل قبول	۳-۱	<۰/۱	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۰۹	<۰/۰۸
محاسبه شده	۲/۱۰۶	۰/۰۱۲	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۲۵	۰/۰۷۶

هستند، اقدامی صحیح و تأثیرگذار قلمداد می شود. اما تحقیقات پیش از این تحقیق، بر عوارض و مشکلات ناشی از اضافه وزن و چاقی و همچنین عواملی که باعث اضافه وزن و چاقی می شوند، متمرکز بود و کمتر تحقیقی بر پیاده سازی موفق و موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی تمرکز داشت. بنابراین پیشینه کاملاً مرتبط با عنوان این تحقیق که مدل موفقیت طرح را در مدارس و یا آموزش و پرورش استان و یا حتی شهرستانی را بررسی کرده باشد یافت نشد. از اینرو با توجه به یافته های این تحقیق در بخش عوامل زمینه ساز و بستر سازی که موجب می شود تا به کنترل وزن و چاقی کمک کند، می تواند بینش جدیدی به مدیران بدهد. در همین راستا می توان گفت که ترس از بیماری های غیر مسری مانند دیابت، چربی خون، چربی اضافی بدن و ... و درک خانواده ها از عوارض آتی اضافه وزن و چاقی برای فرزندان خود، برخوردی جدی با این موضوع داشته باشند و از کنار مقوله اضافه وزن به راحتی عبور نکنند. همچنین در این رابطه نیز از سال ها پیش خط مشی ها و سیاست گذاری هایی در وزارت بهداشت، درمان، و آموزش پزشکی تعیین شده که پیش زمینه ای برای موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی به شمار خواهد رفت. البته اهداف مندرج در سند تحول بنیادین در ساحت تربیت زیستی و بدنی و هدف گذاری های تربیت بدنی و سلامت آموزش و پرورش بستر پیشگیری از اضافه وزن و چاقی را فراهم کرده است. ضمن این که اغلب مردم و به ویژه خانم ها به تناسب و زیبایی اندام خود فکر می کنند و علاوه بر همه این ها در دین اسلام بر پرهیز از پرخوری و

یافته های پژوهش در شرایط زمینه ای نشان داد که مقوله های میزان آگاهی جوامع، سبک زندگی، اهداف و برنامه ها و عوامل اجتماعی-فرهنگی زمینه ساز موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی است. همچنین یافته ها نشان داد که ۱۵ مقوله فرعی در قالب این مقوله ها وجود دارد. یافته های این پژوهش با یافته های جردن و همکاران (۲۰۲۱)، فرجی و همکاران (۱۴۰۱) و احمدی و همکاران (۱۴۰۱) همخوان است. با توجه به بررسی های انجام شده می توان گفت که همه کشورها با اضافه وزن و چاقی و یا لاغری مواجه هستند. همچنین بررسی ها بیانگر عوارض و بیماری هایی ناشی از اضافه وزن و چاقی است که زندگی سالم و شاداب مردم را تهدید می کند. همین مسأله به دغدغه ای برای مسئولان بهداشت و سلامت و خط مشی گذاران کلان در کشورها تبدیل شده است. در ایران هم اهمیت این موضوع را از سال ها پیش درک کرده اند و دغدغه کاهش اضافه وزن در مدیران وجود دارد. علاوه بر برنامه ها و اقدامات و تصمیمات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ضرورت پیشگیری از اضافه وزن و چاقی در آموزش و پرورش هم مطرح شد و از سال ۱۳۹۹ تحت عنوان کنترل وزن و چاقی و با نام طرح ملی کوچ شروع شد. چرا که امتداد و استمرار اضافه وزن و چاقی به دوران جوانی و بزرگسالی کشیده می شود و در آن زمان اثرگذاری منفی بیماری های غیر مسری نمود بیشتری پیدا خواهد کرد. بنابراین طرح کنترل وزن و چاقی از دوران کودکی و نوجوانی که دانش آموزان ساعات قابل توجهی از اوقات خود را در اختیار آموزش و پرورش

کم‌خوری و همچنین پرداختن به ورزش تأکید شده است. بنابراین شایسته است که مسئولان تربیت بدنی و سلامت آموزش و پرورش در وزارتخانه و ادارات نسبت به عوامل زمینه‌ساز در کنترل وزن و چاقی توجه لازم را داشته باشند و از این عوامل زمینه‌ای به عنوان یک فرصت به موقع و به نحو احسن با تدابیر و برنامه‌های سنجیده استفاده کنند.

بر اساس یافته‌ها، مهارت‌های روانشناختی، فضای ورزشی، عوامل مدیریتی، منابع انسانی و همراهی خانواده‌ها مقوله‌هایی هستند که به عنوان عوامل علی بر بر موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی دانش آموزان اثرگذارند. در قالب این مقوله‌ها ۲۱ مقوله فرعی حاصل شد. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های ژنگ و همکاران (۲۰۲۳)، کشاورز و همکاران (۱۴۰۱)، احمدی و همکاران (۱۴۰۱) و فرجی و همکاران (۱۴۰۱) همخوان است. به طور کلی کنترل وزن تحت تأثیر تغذیه و فعالیت بدنی است. چنانچه در تغذیه زیاده روی شود و یا تغذیه نامناسب و پرکالری مصرف شود، اضافه وزن و چربی اضافه در بدن را به دنبال دارد که در دراز مدت منجر به بیماری‌های غیرواگیر مختلف خواهد شد. هرچند که برخی موارد عوامل ژنتیکی هم در اضافه وزن دخیل هست و نباید نادیده گرفته شود. از طرفی زندگی ماشینی، کاهش تحرک بدنی در انجام کارها، آپارتمان نشینی و غیره در کنار فقر حرکتی به اضافه وزن و چاقی کمک می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که تناسب قد و وزن و حفظ این تناسب، با کنترل فرد و برنامه‌ها و تمهیدات سازمانی امکان‌پذیر است. در چارچوب این دو مورد مهم، عوامل مؤثر بر اضافه وزن و چاقی حاصل شده است. با توجه به یافته‌ها، آگاهی و شناخت خانواده‌ها در ارتباط با رفتار خود و فرزندشان در مدیریت غذا خوردن و خودباوری دانش آموزان در توانایی خود در کنترل وزن به همراه انگیزه لازم و حمایت‌های سازمانی و خانواده‌ها می‌تواند به کنترل وزن کودکان و نوجوانان کمک کند.

اضافه‌وزن دوران کودکی به اضافه وزن و چاقی در بزرگسالی منتقل می‌شود، منطقی است که از همان سنین کودکی و نوجوانی نسبت به متناسب‌سازی وزن اقدام شود. از طرفی به دلیل این که کودکان و نوجوانان ساعاتی از اوقات روزانه را در مدارس به آموزش و تحصیل می‌پردازند،

با همکاری دیگر سازمان‌ها و دستگاه‌ها کنترل وزن و چاقی با محوریت آموزش و پرورش ضرورت دارد. در همین راستا طرح ملی کنترل وزن و چاقی با نام طرح کوچ مطرح شد و هم اکنون با کمی تغییر و تلفیق با برخی آزمون‌های آمادگی جسمانی، با نام طرح پاک پیگیری می‌شود. این طرح نیازمند مدلی برای موفقیت داشت تا با افزایش آگاهی مدیران و احیاناً شناسایی عواملی که شاید از دید مدیران پنهان بوده است به اجرای موفق طرح کمک شود و در آینده جوانان و میانسالان سالم‌تر و شاداب‌تر باشند و به پویایی جامعه کمک شود. با توجه به این که تحقیقات پیشین بر عوامل مؤثر بر چاقی و اضافه وزن و نیز عوارض و تبعات چاقی متمرکز بوده است، انجام این تحقیق با روش داده بنیاد، در ابعاد مختلف موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی مورد بررسی قرار گرفته است.

براساس یافته‌ها فضاهای ورزشی آموزش و پرورش و مدارس یکی از عوامل اثرگذار بر موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی است. بنابراین پیشنهاد می‌شود با ارائه طرح‌های توجیهی برای مدارس پرجمعیت و مجتمعی به استانداردها، سازمان برنامه و بودجه، برای تأمین اعتبار لازم، ترتیبی اتخاذ گردد تا خیرین مدرسه‌ساز، احداث سالن‌های ورزشی را همزمان با ساخت مدارس، مد نظر قرار دهند. همچنین یافته‌ها نشان داد، همراهی خانواده‌ها بر موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی اثرگذار است. بنابراین پیشنهاد می‌شود به‌صورت منظم در مدارس دوره‌های آموزش خانواده برای اولیاء دانش آموزان برگزار شود تا بیش از پیش به اهمیت متناسب‌سازی قد و وزن پی ببرند. از دیگر عوامل علی این تحقیق در موفقیت طرح ملی کنترل وزن و چاقی، توسعه منابع انسانی است. بنابراین پیشنهاد می‌شود نسبت به افزایش دوره‌های ضمن خدمت و کارگاه‌های دانش افزایی برای مربیان بهداشت مدارس و دبیران درس تربیت بدنی اقدام لازم انجام شود.

منابع

Ahmadi, A; Sabri, M; Sadat Navabi, Z; Egbali, M. (2022) Facilitating and inhibiting factors of weight loss in adolescents with overweight and obesity: a qualitative study, Journal of Isfahan Faculty of Medicine, 40(680), 539-549. (1n Persian)

- Amirizadeh, S; Shakrinejad, A; Shahri, P. (2016) The application of self-efficacy theory in teaching nutrition and weight control of obese and overweight female high school students, *Health Education and Health Promotion*, 4(2), 139-148. (in Persian).
- Dahul, A & Rasouli Saravi, S. (2018) Prevalence of overweight and obesity and its relationship with attitude to eating and self-regulation of elementary school teachers in Baharestan city, Master's thesis, non-profit Sena educational institute. (in Persian)
- Ebrahimi, R & Ramez, M. (2020) The revolutionary package of weight and obesity control of students with the approach of promoting an active and healthy lifestyle, the growth of physical education, special issue of weight and obesity control, 13-9. (in Persian)
- Faraji, R; Najari, N; Mohammadi Turkmani, E. (2022) Student Weight and Obesity Control Plan: Implementation Challenges Perceived from the Executives' Point of View, *Research in Educational Sports*, 10(28), 284-247. (in Persian)
- Galani C, Schneider H. (2013) Prevention and treatment of obesity with lifestyle interventions: review and meta- analysis. *Int J Public Health* 2013; 52: 348-59
- Ghafari, Z; Moqarnasi, M; Ghahremani, R. (2023) The effect of 6 weeks of intense interval training with fenugreek supplement consumption on lipid profile and body composition indices of overweight and obese women, *Armaghane Danesh*, 28(2), 171-188. (in Persian)
- Hamidi, M. (2019) Controlling overweight and obesity among students in the country with social marketing, the 5th National Conference of the Scientific Association of Sports Management of Iran, Tehran. (in Persian)
- Heydari, S; Khajui Ravari, M; Senjari, J. (2023), the effect of obesity on the academic performance of students and ways to control it, *Payashehr Monthly*, 5(49), 1-10. (in Persian)
- Jahantabnejad, A; Mehdipour, A; Khatibi, A. (2018). Analysis of effective factors in the development of basic sports in Ahvaz primary schools. *Sports Management Studies (Research in Sports Sciences)*, 10(50), 165-186 (in Persian).
- Jamshidi Aini, p.; Razavi, S. M. H.; Dosti, M. (2021) A comparative study of school sports in Finland, Denmark, Germany, Great Britain, the United States of America and Iran, *Research in Educational Sports*, 9(24), 43-76 (in Persian).
- Jourdan, D., Gray, N. J., Barry, M. M., Caffé, S., Cornu, C., Diagne, F. & Sawyer, S. M. (2021). Supporting every school to become a foundation for healthy lives. *The Lancet Child & Adolescent Health*., 5(4): 295-303
- Jurić, P., Jurak, G., Shawnda A., Gregor Starc, M. (2023) Effectiveness of a population-scaled, school-based physical activity intervention for the prevention of childhood obesity, *Funding information: European Commission's Horizon 2020 research and innovation program; Croatian Science Foundation Sections*, 31(3), 811-822
- Kaveh Farsani, Z; Salehi, R; Rabiei, M. (2019) Adolescents' description of the phenomenon of obesity: qualitative research based on grounded theory, *Cognitive and Behavioral Sciences Research*, 9(2), 79-96. (in Persian)
- Khazai, S; Gholamaliei, b. Gholamali, P. (2016) Investigating the prevalence of obesity in elementary school students in Iran: a structured review and meta-analysis, *Paish Journal*, 16(1), 17-26 (in Persian).
- Keshavarz, M; Eidi, H; Zardashtian, Sh. (2022) a research titled evaluation of weight and obesity control plan in students of Kermanshah city, *Culture and Health Promotion*, 6(1), 180-188. (in Persian)
- Khorramabadi, S; Saeidifard, N; Ebrahimzadeh, F; Fallahi, E. (2017) Investigating factors related to overweight and obesity in students of Khorram Abad city, 19(1), 110-98. (in Persian)
- Lincoln Y S, Guba E G. (1999) *Naturalistic inquiry*, Thousand Oaks, CA: Sage. 1999: 124
- Mousavi, S A; Sheikh Fethullahi, M; Vazirinejad, R; Rezaian, M. (2019) Studying the prevalence of obesity and overweight in preschool children of Rafsanjan city, *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*, 18, 951-958. (in Persian)
- O'donovan G, Lee I-M, Hamer M, Stamatakis E. (2017) Association of "weekend warrior" and other leisure time physical activity patterns with risks for all-cause, cardiovascular disease, and cancer mortality. *JAMA internal medicine*. 177(3): 335-42
- Qenaant, M; Talebpour, M.; Heydari, R. (2022) Identifying factors affecting the development of physical education and student sports, *Research in Educational Sports*, 10(29), 155-84 (in Persian).
- Santos-Silva. (2018). Futsal improve body composition and cardiorespiratory fitness in overweight and obese children. A pilot study. *Motriz: Revista de Educação Física*, 2018. 24 (3).
- Strauss A. L, Corbin J. (2011) *Basics of Qualitative Research Grounded Theory Procedures and Techniques*, Sage.
- Zheng, M., Hesketh, K.D., Vuillermin, P. et al. (2023) Understanding the pathways between prenatal and postnatal factors and overweight outcomes in early childhood: a pooled analysis of seven cohorts *International Journal of Obesity* (2023).